

W 92/1987

konflikt skall bearbetas för att fånga läsarens intresse. Författaren måste vid sidan av känsla för ordens valörer besitta en särskild sorts berättarintelligens. Efter många års hårt arbete uppnår så författaren "auktoritet". Det skrivna präglas då av naturlighet och lätthet. Det krävs en inre styrka som bottenar i en i barndomen uppbyggd integritet då den egna fantasin blivit till mer hjälp än medmänskorna. De korta bitarna av äkta prosa i den väldiga manushögen är det gift som håller författaren vid liv och får honom att fortsätta att skriva. I benådade ögonblick framträder den fiktiva drömmen och han blir delaktig i den gudomliga nåden. Däremellan arbetar författaren mödosamt på att polera och bearbeta varje avsnitt tills de glöder som guld.

Efter att ha skrivit ett synopsis strukturerar författaren den avsedda informationen i olika kapitel. Att hela planeringen förändras under arbetets gång är en annan historia. Det viktiga är att inte ge upp. Gardner framträder än som litterär övermänniska, yogi och faderlig litteraturprofessor. Trots sitt redliga tonfall, uttryckta uppriktighet och entusiasm låter han aldrig riktigt ärlig. Hans främsta syfte är att värna om den klassiska författarmyten. Han berättar mer olika historier om författarskapet än säger något om dess verklighet. På så sätt blir boken mer en självbekännelse om de olika roller som prövas i framväxten av en författarpersonlighet än en ärlig redovisning av det litterära hantverkets vardag.

Lars Kromsten

Niels Peter Juel Larsen *Historien om et mord* 174 s København: Tiderne Skifter 1985

En genre som tycks bli allt mer populär är den som blandas fakta och fiktion: dokumentärromanen. Beryl Bainbridges *Watson's Apology* och Kenne Fant's *Utrikesministern* är ett par fårska exempel, liksom produktionerna från den svenska radioteaterns dokumentärredaktion.

Det är en genre som jag är mycket förtjust i, kanske för att jag aldrig blivit helt fri från den naiva föreställningen, att det som står att läsa i en bok faktiskt har hänt i verkligheten.

Niels Peter Juel Larsens *Historien om et mord* är en sådan dokumentärroman, berättelsen om Ole Pedersen K, dömd och avrättad för rånmord i København år 1840.

Författaren utgår från två källskrifter: dels Ole Pedersens K:s självbiografiska anteckningar, skrivna i fängelset, dels de anteckningar som fördes av generalkrigskommissarien J V Neergaard under förundersökning och rättegång. Berättarperspektivet växlar romanen igenom från den ena källskriften till den andra. Mordet och mördaren belyses på så sätt från två håll, ur två klassperspektiv.

Men författaren är angelägen om att framhålla, att de båda berättarna inte är så olika varandra. Kommissarie Neergaard upprätthåller en rent honorär befattning sedan hans militära/karriär stäckts av hans hetsiga temperament, hans kompromisslösa sanningssägande. Samma egenskaper som bringat Ole Pedersen K i olycka och som, för Neergaard, gerett så fränstötande intryck hos den förhårdade brottslingen.

Historien om et mord kan läsas på många sätt. Som en påminnelse om de materiella villkorens makt över våra liv. Som en dokumentarisk berättelse om överheten och om de utslagna i 1830-talets Danmark, om deras liv och tankar. Eller helt enkelt som en kriminalroman.

Och jag läser den gärna. Men kan inte låta bli att undra, om det inte hade varit lika roligt att få läsa en nyttig avsnitt av källskrifterna, att få nöja sig med fakta och stå för fiktionen själv.

KG Hammarlund

Svensk Ordbok Stockholm: Esselte Studium 1986 400.00 kr

I författarnotisen till min artikel om Bruno Rizzi i senaste *Bokbox* blev jag presenterad som "journalist" och "idéhistoriker". Vem har kommit på den idén? Journalistförbundet torde betacka sig för att få in en katt bland hermelinerna, och en av mina vänner bland idéhistorikerna ringde upprört upp mig och påpekade - helt riktigt - att jag inte ens lyckades tentera för 40 poäng.

Rätt ska vara rätt. Men samtidigt måste jag ju erkänna att det är ett problem vad man ska kalla sig. Hur man ska tituleras, som det hette när pappa var ung.

Jag är inte särskilt förtjust i att petas in i en låda - lådan för "dittan" eller "dattan" vetenskap eller profession.

Men jag har funnit en lösning på problemet.

På tåget mellan Lund och Malmö träffade jag en gång en ung man. Vi snackade fram och tillbaka. Han berättade att han var elektriker. Och vad gjorde jag då? "Åh, uhm" - jag får det lika svårt varje gång - "jag är intellektuell", kom det utan att jag hann tänka på vad jag sa.

Först såg han ut som om han skulle slå mig på käften. Men så tittade han beundrande på mig och sa: "Det var fan, det har jag aldrig hört någon djävla akademiker kalla sig förr, det var strongly".

Sen gick vi på SJ-restaurangen i Malmö och drack två starköl, och han presenterade mig för sina kompisar.

Det visade sig att vi skulle med samma flygbåt till Köpenhamn kl 23 på kvällen. Han kände en tjej på Heibergsgade. Jag följde honom till porten och han ringde på och försvann uppför trapporna.

Detta med ölen, flygbåten och tjejen har naturligtvis inte med historien att göra. Men min olust att presentera mig som paleontolog (som jag en gång lic:ade mig till), som biolog (som danska staten har anställt mig som), eller som vetenskapsteoretiker (som Göteborgs universitet har promoverat mig till) sitter djupt i själen. Det blir naturligtvis inte bättre av att bli journalist eller idéhistoriker, eller sociolog, som Kommunförbundet nyligen lade till min rad av professionella identiteter.

Så vore det bättre att bli betecknad som filosof. Jag läste nyligen om en filosof som skrev att han var "en av dem som tar filosofin som en fullmakt att få lov att vara dilettant".

Han räddade mina framtida tågresor. Dilettant låter bättre, betydligt bättre, än både filosof och intellektuell. Om inte annat låter det litet mer ödmjukt - litet mindre världsförbättrare - och det vore kanske ett sätt att undgå att slippa bli slagen på käften nästa gång jag möter en (mindre civiliserad) elektriker.

Från och med nu vill jag alltså offentligt deklarera mig som - dilettant.

Och nu kommer recensionen: Den idéhistoriskt skolade läsaren vet säkert vad en dilettant är? Riktigt - ordet kommer från det italienska *dilettare* (att förnöja, att skänka glädje), som i sin tur har sitt ursprung i det latinska *delectari*. En dilettant är således en person som idkar konst eller vetenskap för nöjes skull.

Den betydelse av ordet som *Svensk Ordbok* försöker prängla ut

till svenska folket – nämligen "person som sysslar med ngt utan att ha nödig sakkunskap" – är således inte den ursprungliga.

Nu är *Svensk Ordbok* ingen dålig bok. Jag använder den dagligen, dagen för denna recension inberäknad. Men detta prånglande med moderna betydelser tycker jag inte om. Det kan inte vara meningen att jag ska behöva gå till *Nordisk Familjebok* för lösa etymologiska problem. *Svensk Ordbok* undviker nämligen – ett tidens tecken? – konsekvent att ange ordens ursprung, t ex i grekiska eller latinska former.

Kan det – hemska tanke – vara så att fixeringen på databehandling gjort språkvetarna ointresserade av etymologi?

Eller ännu värre? Men tanke på hur professionalismen brett ut sig och alltmer förträngt glädjen från de svenska akademiska högborgarna, kan man i sina dystra stunder ana en sammansvärjning. Att det är det farliga ordet dilettant som är den yttersta orsaken till den etymologiska misären. Att forskarna på Språkdata i Göteborg i New-speak-anda velat förtrycka just detta ords ursprungliga, och så mycket skönare, betydelse. Och som i konsekvens härav, för att undanröja spåren, undvikit alla ursprungsformer.

I en sådan professionaliserad akademiska värld vill jag inte söka min identitet. Dilettantismens värld är inte bara vackrare och mer förnöjsam -- den är efter mitt förmenande också en rikare och kunnigare värld.

Thomas Söderqvist

E F Schumacher *Vägledning för vilseförda* 211 s Stockholm: Rabén & Sjögren 1986 148.00

E. F. Schumacher är väl mest känd för sin bok *Small is beautiful*. Denna bok har jag inte läst men om den är i samma stil som *Vägledning för vilseförda* kan det inte vara någon större förlust. *Vägledning för vilseförda* är något så anspråksfullt som en "filosofisk karta eller guide" vilken vill "betrakta världen och se den som en helhet".

Bokens 211 sidor ägnas åt att explicera de enligt Schumacher "Fyra Yttersta Sanningarna" om världen. För det första är världen ordnad i en hierarkisk struktur; Mineralriket, Växtriket, Djurriket och Människoriket. För det andra är den "yttersta sanningen" om

kunskapens villkor "principen om adeaquo". Denna princip går ut på att varje kunskapsobjekt bara kan existera visavi ett adekvat organ för perception av objektet i fråga. Så till exempel krävs det vissa kvaliteter hos mottagaren för att en samling av ljud verkligen skall bli till skön musik. På en mycket grundläggande nivå är det väl inte svårt att hålla med Schumacher. När han emellertid börjar tala om hjärtat, bokstavligen, är sätet för självmedvetandet och tillika människans främsta intellektuella organ är det tämligen svårt att följa med. Det finns också klara tendenser till elitism vad gäller människans kunskapsförmåga.

För det tredje kan kunskap struktureras i fyra fält vilka grovt kan karaktäriseras som kunskap om ens egen inre värld, om andras inre värld, om hur man ter sig utifrån och till sist hur andra (världen) ter sig utifrån. Då det gäller att lära känna sig själv, sitt eget inre, kastas allt vad modern psykologi, psykoanalys osv på sophögen och vad som gäller är en eklektisk soppa av yoga, indisk visdom och de gamla kyrkofäderna (Augustinus och Thomas av Aquino). Själva uppdelningen av fälten är som mycket annat i boken relativt vardaglig och lite platt.

Den fjärde och sista "Yttersta Sanningen" handlar om en distinktion mellan "konvergenta" och "divergenta" problem. Som ett exempel på ett "konvergent" problem tar Schumacher problemet med att konstruera ett tvåhjuligt transportmedel styrt av människokraft. Enligt S. så produceras olika lösningar på detta problem som alltmer liknar varandra tills den slutliga lösningen, "cykel", presenteras.

Medan alltså de "konvergenta" problemens lösningar alltmer sammanstrålar oberoende av vem som ägnar sig åt dem så förhåller det sig omvänt med de "divergenta" problemen. Som ett exempel på ett "divergent" problem tar S. frågan om hur vi ska uppfostra våra barn (som om frågan efter Alice Miller inte vore OM vi ska uppfostra dem?). En del menar att det måste finnas auktoritet och disciplin annars kan man aldrig lära sig något. För andra gäller frihet då uppfostran framförallt innebär utveckling av inneboende möjligheter. Och nu är det enligt Schumacher så att om något är bra så är mer av detta ännu bättre. Därför hamnar nu ovanstående rådgivar i ett dilemma där ingen hjälp finns utom om man söker sig till högre sfärer. "Den vanliga logiken bryter samman".

Att något som är bra, vatten till exempel, blir ännu bättre ju mer det finns eller konsumeras men att man ändå begränsar sin vattenkonsumtion är inte skäl nog att hävda att den vanliga logiken kommer till korta.

Ja det var alltså de "Fyra Yttersta Sanningarna". De 211 sidorna innehåller något mer än "blott" dessa. Otaliga är citaten från Thomas av Aquino, flerfaldiga är de plumpa invändningarna mot evolutions-teorin, ständigt angräps den "materialistiska scientismen" (roten till det onda). Boken passar väl in i den nyandlighet som med reaktionära förtecken tycks sticka upp sitt huvud. Det finns ett par meningar i denna bok som jag faktiskt håller med om och det är i slutordet: "Jordens rikedomar gör det möjligt att livnära hela mänskligheten; vi vet tillräckligt om ekologi för att få jorden att blomstra; det finns tillräckligt med plats på jorden och tillräckligt med material för att alla ska kunna få en lämplig bostad; vi är fullt kompetenta att producera tillräckligt med förnödenheter så att ingen ska behöva leva i misär. Framförallt kommer vi då att inse, att det ekonomiska problemet är ett konvergent problem som redan lösts; vi vet tillräckligt om försörjningen och behöver inga våldsamma, omänskliga, aggressiva teknologier för det ändamålet. Det finns inget ekonomiskt problem och det har i en mening aldrig funnits något."

Dessa satsar är sympatiska, följer inte alls av boken i övrigt, kan återfinnas på annat håll samt kan knappast motivera ett utlägg på 148 kronor.

Ib Hultén

Peter L. Berger & Hansfried Kellner *Sociologi i nytolkning* 205 s Stockholm Rabén & Sjögren 1986 148.00

Af de to forfattere til denne bog, der i sin amerikanske udgave er fra 1981, er Peter L. Berger antagelig den bedst kendte i Skandinavien, især fra bøgerne *Invitation to sociology* (1963, sv. overs. 1969) og *The social construction of reality* (da. overs. 1972, sv. 1979). Temaet fra bogen er den moderne sociologis rolle i det moderne samfund, be-lyst bredt og i en essayistisk præget form med hensyn til metodologiske og videnskabsteoretiske aspekter.